

Корзакова Х. Б.

*доктор філологічних наук,
викладачка кафедри класичної філології
Університету Бар-Ілан
м. Рамат Ган, Ізраїль*

КУЛЬТУРА НЕЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЮДЕЇ В ЕЛЛІНІСТИЧНУ ЕПОХУ НА ПРИКЛАДІ «СИДОНСЬКОЇ» ПОХОВАЛЬНОЇ ПЕЧЕРИ В МІСТІ МАРЕША

Місто Мареша в Юдейській долині згадується вже в Старому Завіті як єврейське місто. Після зруйнування Першого Храму Мареша була заселена ідумеями і поступово стала столицею Західної Ідумеї. В елліністичну епоху місто почали називати Марісою і в ньому оселилася заможна громада сидонян. Хасмонеїський цар Гіркан I знову завоював Марісу, і вона перебувала під владою юдейських царів аж до походу Помпея. У 57–55 рр. до н.е. римський намісник Сирії Габіній відбудував місто, проте у 40 р. до н.е. парфяни остаточно його зруйнували. Те, що місто більше не заселялося, сприяло винятковій збереженості цієї локації, зокрема її підземної частини або того, що опинилося під руїнами й було засипане землею. Перші археологічні відкриття в Мареші були зроблені ще в XIX столітті [2], а систематичні розкопки проводяться й донині [1; 7; 12, та інші].

Поховальні печери Мареша були в користуванні протягом пізньоелліністичного та раннього римського періодів, перш ніж бути покинутими й на щастя забутими. Відкриті на початку 20-го століття [11], вони відтоді стали предметом вивчення в різних наукових дисциплінах. Серед цих печер «Печера Аполлофана» примітна не лише написами з іменами похованих, що відображають етнічне розмаїття мешканців Мареша того часу [9], але й стінами, прикрашеними складними зображеннями сцен полювання та тварин, справжніх і вигаданих, із їхніми назвами. На стіні передпечери є поетичний напис з чотирьох рядків над зображенням Цербера і ще кілька написів та графіті, залишених тими, хто використовував печеру не за її прямим призначенням [8, с. 65].

Текст поетичного напису у моєму еквіметричному перекладі:

Я не тямлю, чи з тобою буде біль чи буде щастя, / з іншим я
валяюся, кохаючи тебе.

Але, їй же Афродіті, дуже тішуся що твій / як застава плащ лежить досі у мене.

Однак я поспішаю геть, а тобі залишила / багато простору, щоб ты зробив усе, що вирішиш.

Не стукай у стіну – від цього здійметься великий шум, / краще б ти тільки знак подав, кивнувши крізь двері.

Текст цього напису тлумачили по-різному [3; 4, с. 65; 5; 10, с. 56; 11, с. 57, та інші]. На мою думку, цей текст є цитатою з втраченого твору, що належить до жанру міміямбу і зміст якого можливо реконструювати в дусі грецької драми елліністичної епохи. Якщо так, напис може свідчити про високий рівень знайомства місцевого населення з літературою еллінізму [6].

Поетичний напис та графіті свідчать про відвідування печери тими, хто використовував її для своїх цілей, – ймовірно, як зручне приміщення для таємних побачень.

Серед імен похованих у печері зустрічаються грецькі, ідумейські та арамейські, при цьому всі написи виконані грецькою мовою. Грецькою мовою підписані також назви тварин, зображених на фризі головного приміщення печери. Це викликає запитання: якщо зображення тварин служили для прикраси печери, навіщо було додавати їхні назви? Ці зображення, можливо, були скопійовані з втраченої елліністичної «енциклопедії» разом з написами. Я вважаю, що малюнки з написами були покликані підкреслити культурний рівень та ступінь еллінізації сім'ї, яка володіла печерою.

Література:

1. Avi-Yonah M., Kloner A. Maresha (Marissa). E. Stern (ed.). *New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land III*. Jerusalem, 1993. С. 948-957.
2. Bliss F. J., R. A. S. Macalister, R. W. Wunsch. *Excavations in Palestine During the Years 1898 – 1900*. London, 1902.
3. Crönert W., Wunsch R. W. Das Lied von Marisa. *Rheinisches Museum für Philologie* 64, 1909. С. 433-448.
4. Fuks G. Scythopolis – A Greek City in Eretz-Israel. Jerusalem, 1983.
5. Garrod H. W. Locrica. *Classical Review* 37, 1923. С. 161-162.
6. Geiger J. *Hellenism in the East: Studies on Greek Intellectuals in Palestine*. Franz Steiner Verlag, 2013.
7. Kloner A., Zissu B. The Subterranean Complexes of Maresha. An Urban Center from the Hellenistic Period in the Judean Foothills, Israel. *Opera Ipogea. Journal of Speleology in Artificial Cavities* 2, 2013. С. 45-62.
8. Lamer H. Der Kalypso-Graffito in Marissa (Palästina). *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins* 54, 1931. С. 59-67.

9. Levin Y. ARAM. Trade routes & seafaring in the Ancient Near East. The Idumeans and the Nabateans. Vol. 27, 1 & 2. 2015.

10. Macalister R. A. S. The Erotic Graffito in the Tomb of Apollophanes of Marissa. *Palestine Exploration Foundation Quaterly Statement* 38/1, 1906. С. 54-62.

11. Peters J. P., Thiersch H.. Painted Tombs in the Necropolis of Marissa. London, 1905.

12. Stern I. Excavations at Maresha Subterranean Complex 169. Final report. Seasons 2000-1016. *Annual of the Nelson Glueck School of Biblical Archaeology* XI, 2019.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-464-4-7>

Кривохижа Р. Р.

*аспірант кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
Київського університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

**ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕМІРА ТИМУРА
НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОГО АФГАНІСТАНУ**

Емір Тимур (1336-1405 рр.) будував свою державу в Центральній Азії та Близькому Сході в другій половині XIV – на початку XV століть. Афганські землі входили в плани Тимура щодо розширення імперії (провінція Хорасан з центром в афганському місті Герат, Сулейманові гори, логістика для походу в Індію). Цікаво дослідити історію військово-політичної діяльності Тимура у вказаному регіоні.

В контексті історії афганських земель XIV ст. мова не йде про єдину державу. Різні території сучасного Афганістану входили до складу різних державних утворень. Зокрема, регіон Хорасан, котрий мав важливе значення через наявність торгових шляхів, включав деякі землі сучасного Ірану, Туркменістану, Афганістану, тощо. Ядром цього регіону в політичному, економічному та промисловому плані був Герат, що сьогодні є афганським містом. Регіон знаходився під культурними впливами перської культури. Управління Хорасаном здійснювала династія Курт, попри нестабільну політичну ситуацію. Місто Балх (сучасне місто в Афганістані, провінція Вазірабад) було уділом еміра Хусейна, майбутнього соратника еміра Тимура по його діяльності в 1360-их роках, існувало в якості окремої адміністративної